

CENTRO EUROPEO DI STUDI TRACI

Anul XVII. Nr. 168

Noiembrie 1988

Noi Tracii

00187 - Roma, Foro Traiano 1/A

Tel. (06) 679.77.85

Rolul și importanța pădurii în păstrarea ființei noastre naționale pe meleagurile sud-vestice ale Transilvaniei

de Prof. Dr. MIRCEA STOIA

Printre elementele naturii care au contribuit în cea mai mare măsură la păstrarea ființei noastre naționale este și pădurea. Dintotdeauna Românul a fost legat de codru, care i-a fost reazem, adăpost, loc de refugiu, posibilitatea de apărare împotriva eventualilor cotropitori, sursă de trai.

Cât privește regiunea din sud-vestul Transilvaniei - cuprinsă aproximativ între Valea Mureșului mijlociu, Munții Șureanu și Cindrel, respectiv Valea Visei - precizăm pentru început că încă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, cum arată izvoarele istorice (1), exista în sudul Transilvaniei o pădure numită «Pădurea Românilor și Pecenegilor» (*Sylva Blachorum et Bisenorum*), extinsă din ținutul Făgărașului până în cel al Hațegului. Este interesant de constatat cum Pecenegii, oameni de stepă și crescători de vite, au devenit și locuitori ai pădurilor. Acest fapt constituie poate un prim argument istoric în vederea stabilirii rolului de adăpost al pădurii, atât pentru om, cât și pentru animalele crescute de el. Cum preciza C.C. Giurăscu, e posibil că «îndelungata conviețuire cu Românii îi va fi deprins și pe ei cu folosul pădurii, în care se pot adăposti nu numai oamenii, ci și vitele - bogăție pentru ei, dar și pentru ai noștri» (2). Rezultă că autohtonii, ca și alohtonii, au urmărit în acele vremuri de restriște, nu retragerea la munte, ci adăpostul la pădure, aici, într-o zonă colinară, acoperită de codrii mari de stejar și fag.

Tot de pădure au fost așezate și *primele așezări* din această parte a Transilvaniei, așa cum reiese și din hărțile întocmite de noi, în care figurează vechile areale de păduri și raportul acestora cu vestigiile arheologice din acea perioadă (3). Aici s-au succedat generații de așezări, în general mici («villa rustica» și «villa silvestris»), începând din perioada comunei primitive (culturile materiale Wietemberg, Nova, Petrești), de când datează mai multe vetre de localități (Șeica Mică, Cergău, Ohaba, Vingard, Daia Română, Obreja ș.a.).

Această populație devenită sedentară datorită ocupațiilor agricole a preferat mai puțin văile înmlăștinate ale râurilor, stabilindu-se îndeobște la obârșii. (Este impresionantă din acest punct de vedere marea cantitate de ceramică descoperită, fără a se efectua cercetări speciale. Bunăoară, în vatra satului Ohaba Secașului remarcabile cantități de ceramică au fost identificate în patru puncte diferite, ceea ce presupune prezența a tot atâtea așezări, sau mutarea în timp a uneia și aceleleași așezări în patru locuri diferite). Este foarte probabil ca primele locuințe (bordeie) să fi fost, în aceste condiții, întărite cu trunchiuri de copaci și acoperite cu frunzare și astfel ferite vederii din afară.

Mai târziu, ca urmare a creșterii numărului populației, pentru care micile Petece de pământ din luminișurile pădurilor deveniseră neîndestulătoare, odată cu neoliticul, mai precis cu sfârșitul fazei climatice altantiene și începutul celei subboreale, se declanșează o acțiune conștientă de masive despăduriri, făcute în scopul obținerii de terenuri agricole (4). Ca atare, începând cu secolele III-IV e.n., pădurea rărită nu mai putea servi în exclusivitate ca adăpost unei populații relativ numeroase și care-și câștiga existența acum aproape numai din munca pământului.

Vestigiile materiale identificate, vechea agricultură practică, ca și o bogată toponimie sprijină și o altă idee, aceea că pădurea era preferată de localnici în vremuri nesigure. În perioadele de liniște, autohtonii se răspândeau înspre văi și drumuri, contribuind astfel la lărgirea spațiului impopulat, pentru a se refugia mai apoi în vremurile de răstribite. Această continuă pendulare, nu între munte și șes, ci între ogor și pădure, nu are nimic comun cu colonizarea în masă a populației românești - cum susțin încă unii pseudoistorici-, care ar fi impus neapărat și un act al dreptului de folosință al terenului, cum există bunăoară pentru Sași.

Din aceste timpuri, intră în istorie renumita *pădure a Românilor și Pecenegilor* (la care ne-am referit anterior), care, rămasă în afara atingerii cu triburile maghiare din perioada pătrunderii acestora în Transilvania, nici nu mai este citată în Cronica lui Anonymus din 1224 (Faptele Ungurilor). Pe fundalul acestei păduri s-a dezvoltat, în secolele XII-XIV, o formațiune politică independentă, așa zisa «Țară (Ducat) a Almașului», un teritoriu rămas în afara ocupației maghiare cel puțin o sută de ani. O altă renumită pădure din regiunea Târnavelor (Silvașul), ca și o «Țară dinaintea pădurii» (Land vor dem Wald), extinsă la nord de Alba Iulia, completează arealul forestier al zonei luate în studiu (5).

Loc de refugiu a trebuit să constituie pădurea și pentru alogenii ajunși pe aceste meleaguri și apoi desnaționalizați prin contopirea în masa Românilor. Dacă despre Pecenegi, stăpânitori nominali de jure ai «Pădurii» și «Ducatului», în perioada 900-1241, a fost vorba mai înainte, se cade să amintim și de enclava slavă, ajunsă aici în secolele VI-VII și conviețuirea alături de Români, cu care Slavii aveau să întemeieze pe aceste meleaguri o altă formațiune statală, binecunoscutul Voievodat al Albei. Slavii au fost agricultori mai pricepuți decât Pecenegii, fiind mai ales cultivatori de cereale și mai apoi crescători de animale, legându-și ca și ei existența de pădure, de unde-și procurau lemnul de foc și unde în vremi de răstriește se adăposteau. Nu ne putem altfel explica cum au ajuns în vocabularul limbii române un număr atât de mare de denumiri slave legate de pădure, ca *Stejar* (bg. *stežer*), *gârniță* (bg. *granica*), *scorus* (bg. *skoruša*), *dumbravă* «pădure de stejar», *arin* (slv. *elha*), etc., citate de C.C. Giurescu (5/b).

Un aspect îndeobște neglijat al rolului pădurii îl constituie aportul său ca *sistem de apărare*. Un sistem adus la noi de Slavi, acela al prisăcilor, adevărate baraje de trunchiuri tăiate din pădurile apropiate și îngrămădite în locurile deschise, mai ales pe malul apelor. Acest sistem de apărare presupune de la bun început o populație sedentară, locuind lângă păduri, singura care ar fi avut motive să-și construiască fortificații (6). Liniile de prisăci erau din loc în loc întrerupte prin porți (lat. «*porta regni*»), construite, după K. Horedt, din piatră, cu paza cărora erau însărcinați oamenii liberi, numiți diferit în izvoarele istorice: *speculatores*, *exploratores* (lat.), *straza*, *stroza*, *custodiae* (slv.), *ör*, *örök* (magh.). Liniile de prisăci aveau la început rostul de a apăra «țările» independente românești de tendința de expansiune a feudalismului maghiar, așa că nu este exclus ca acestea să fi fost amplasate mai întâi pe Valea Someșului, apoi pe Mureș, Târnava Mică și Târnava Mare. Pentru a fi cât mai eficiente, erau dispuse pe partea stângă a văilor, primul obstacol în calea invadatorilor constituindu-l în acest caz chiar apa și valea adesea înmlăștinată, obstacole naturale greu de învins în desfășurările de cavalerie. (De la Români se pare că au luat și Maghiarii obiceiul de a-și construi prisăci în răsăritul regatului lor). Pe la 1100, cad sub loviturile feudalismului maghiar prisăcile de pe cursul Târnavei Mari, fiind înlocuite apoi cu un alt sistem pe Secașu Mic, iar după căderea acestuia cu prisăcile de pe Olt, ce durează cel puțin până în anul 1200.

Prezența prisăcilor pe stânga Pricașului Mic este logică, judecând după malul drept extrem de abrupt și valea plină de mlaștini. La reconstituirea aici a liniei de prisăci am ținut cont nu numai de criteriul reliefal, și în general cel al condițiilor naturale, ci mai ales de bogata toponimie existentă. Astfel am putut stabili, cu oarecare aproximație, că prisăcile începeau la Copșa Mică (lat. *Capus Minor* - cap de pod al prisăcilor), traversau interfluviul Visa-Secașu Mic și ajungeau la Presaca Secașului, apoi la Secășel (a cărui veche denumire Beșineu confirmă prezența aici a Pecenegilor sau Beșilor, desigur însărcinați cu întreținerea lucrărilor), după care traversau Târnava și Mureșul, ajungând la Căpud (lat. *Capus* - alt cap de pod) și Presaca Apoiului (7).

Mai târziu, în prima jumătate a secolului al XII-lea, pentru apărarea Țării Sibiului și Făgărașului, sistemul de apărare prin prisăci se deplasează mai spre sud și est, înspre Olt și Visa, unde configurația reliefului și denumiri ca Armeni (populație căreia îi revenea același rol ca și Pecenegilor), alături de argumentele aduse de K. Horedt (8) confirmă această idee.

Dar pădurea masivă, deasă, avea ea însăși să constituie o pavăză împotriva dușmanului. În acest sens, C.C. Giurescu (8/b) face referiri la Cronica lui Ioan Küküllö, care, redând lupta de la 13 octombrie 1368, pomenește de o armată de Secui și mulți ostași de seamă, care, angajându-se în Pădurea valahă din sud în încercarea de a trece munții, a avut de înfruntat nu numai rezistența autohtonilor, dar și a pădurii negre a Vingardului, unde a și rămas mort (9), întărindu-ne încă o dată convingerea că «pădureni», de oriunde ar fi ei, din Ciugheci, Teleorman sau de pe acest pământ transilvan, s-au dovedit a fi întotdeauna printre cei mai viteji.

Și dacă la început pădurea valahă apăra țările libere din sudul Transilvaniei împotriva expansiunii ungare, mai târziu a constituit pavăză și împotriva altor migratori, veniți dinspre est, de-a lungul marilor cursuri de apă, unde cavaleria ce alcătua grosul trupelor lor se putea desfășura în voie.

Pădurea aici, ca pretutindeni, a constituit întotdeauna un adevărat *izvor de resurse*. Lemnul copacilor a fost primul combustibil și, în lipsa altor resurse energetice, este și astăzi exploatat în acest scop. Denumiri topice, ca: *runc*, *laz*, *oaș* și mai ales *curătură* și *secătură*, care indică și modul cum se exploatau copacii, sprijină ideea că despăduririle pentru obținerea lemnului de foc sunt vechi pe aceste meleaguri.

Populația ținutului sud-vestic al Transilvaniei fiind însă relativ rară în prima jumătate a sec. al XVI-lea, tăierile efectuate în acest scop nu au afectat prea mult suprafața împădurită, defrișările realizându-se mai ales pentru obținerea terenurilor de cultură.

După instaurarea suveranității turcești în Transilvania, în anul 1541, pădurile încep să fie regulat și sistematic tăiate. Reducându-se suprafața împădurită, era mai rentabil ca lemnul exploatat să servească la obținerea mangalului, cărbune de lemn de o mai mare valoare calorică, mai ușor de transportat și destul de mult cerut la export. Ocupația *cărbunăritului* este chiar mai veche pe aceste meleaguri, primele informații datând din anul 1291, când regele Ungariei întărește oaspeților austrieci, în majoritate cărbunari aduși de la Eisenwürzel, toate drepturile lor vechi (10). De pe urma acestei ocupații ne-a rămas în chiar hotarul Blajului denumirea pădurii Cărbunari sau Cărbunariilor, care confirmă la noi, alături de alte toponime, această veche îndeletnicire (11). Pădurea este amintită și de C.C. Giurăscu (12), care citându-l pe Ionel Pop (13) preia și eroarea acestuia în legătură cu precizarea ce o face că este «o pădure masivă de stejar și fag», fagul nefiind identificat de noi în regiune. Aproape la fel de importantă era și obținerea din lemn a potasei, ocupație caracteristică locuitorilor din sudul Podișului Secașelor și regiunea Făgărașului.

Exploatările se modernizează după anul 1785, adică după apariția pri-

mului serviciu regulat în Transilvania (14). Lipsind însă tăierile de îngrijire se produc *succesiuni nedorite*, prin înmulțirea în pădurile de stejar a esențelor puțin valoroase (carpen, tei, plop, mesteacăn), cu o putere de regenerare mai mare.

Exploatarea pădurii *ca lemn de construcție* este de asemenea foarte veche, datând de la sfârșitul neoliticului, când bordeiele de pământ sunt pe rând înlocuite cu construcții de lemn.

La fel de vechi par să fie și unele *meșteșuguri tradiționale*, cum ar fi dulgheritul, rotăria, meșteșuguri care foloseau lemnul autohton, după cum celebri au rămas iconarii de la Ludoș

Acestora li se adaugă exploatarea de lemn pentru *construcția de plute* (plutăritul fiind practicat mai ales pe râul Sebeș) și *năici* (vase cu fundul plat, utilizate la transportul sării). Plutele și celelalte nave se opreau la Portoș (portul Albei Iulii), de unde porneau mai departe până la Seghedin în Ungaria. Construcția de vase a contribuit la masiva despădurire a versantului stâng al Văii Mureșului din imediata apropiere a Albei Iulii, numai astfel explicându-se inscripția din 1532, citată de Teichendorf în legătură cu existența la nordul Albei a unei țări «dinaintea pădurii».

Construcția căilor ferate pe Valea Visei și Secașului Mare, folosindu-se lemnul pădurilor pentru traverse, contribuie apoi la reducerea substanțială, către anul 1850, a arealului forestier din zonă. Străinii concesionari de întinse suprafețe forestiere au exploatat cu cruzime pădurea, așa cum reiese și din harta Transilvaniei de la 1931 (scara 1/100.000). Pădurea ocupa pe această hartă doar 9,5 la sută din suprafața ținutului de sud-vest al Transilvaniei (exceptând zona montană), respectivul document surprinzând faza maximă de degradare forestieră.

Se adaugă apoi exploatarea masive și incendiile produse în timpul celui de al doilea război mondial, care fac ca suprafața actuală a pădurii, cu toate măsurile luate în ultimele decenii, să rămână totuși redusă, respectiv 12,8 la sută din fondul funciar (anul 1981).

Un rol deosebit în perioada actuală revine pădurii pentru așa zisele «resurse secundare», dintre care mai importante sunt vânatul și fructele de pădure. *Vânatul*, o sursă importantă pentru poporul nostru în trecutul îndepărtat, a contribuit, alături de plantele găsite în pădure, la subzistența omului primitiv. Mai târziu, pentru localnicul devenit agricultor, vânătoarea constituia o sursă de trai complementară, azi fiind mai mult un divertisment. Fondul cinegetic bogat, cu predominanța unor specii cum ar fi căpriorul, mistrețul și iepurele, este administrat judicios și exploatat în limitele normale legale.

Nu trebuie neglijată nici *funcția socială a pădurii*. În Podișul Secașului și Valea Mureșului din sectorul Alba Iulia - Deva, regiune la care ne-am referit, nu sunt azi păduri întinse, aspectul general fiind mai ales de pădure poenită, cu intercalări de sate și ogoare, brăzdată de drumuri și căi ferate. Elementul antropic pare să domine aici în raport cu cel natural, cu toate că densitatea populației e mai redusă decât în alte părți ale țării. Este, prin

urmare; necesar ca suprafața forestieră să crească paralel cu luarea unor măsuri corespunzătoare privind renunțarea la tăierile în masiv, reducerea tăierilor uzuale și reglementarea lor, creșterea suprafețelor silvice făcându-se în conformitate cu Programul național de dezvoltare a fondului forestier.

Pentru omul modern, supercivilizat și alertat, pădurea trebuie să constituie un refugiu, în care timpul liber să fie petrecut cât mai plăcut. Păduri bine întreținute ca Rediu și Cărbunari din zona Blajului, pădurea Vingardului și Agârbiciului din apropiere de Copșa Mică și multe altele își pot îndeplini acest rol, cu condiția ca omul să le protejeze și să le apere.

NOTE

1. Documente, 1224, în *Documente. C.*, vol. I, p. 209.
2. Constantin C. Giurăscu, *Istoria pădurii românești*, ed. II, Editura Ceres, București, 1976.
3. M. Stroia, *Modificări în arealul cu păduri din Podișul Secașelor*, în «Nymphaea», VII, Oradea, 1979, p. 287.
4. H. Daicoviciu, *Dacii*, Ed. Științifică, București, p. 248.
5. *Documente C.*, v. XI-XIII, I, p. 7; Cit. Raichendorf (1532) și *Chorographia Transilvaniae Sybenbürgen*. Reprod. de C.C. Giurăscu în *Călători străini despre Țările Române*, I, București, 1968, pp. 86-87.
6. Prisăcile sunt atestate documentar ca indagine (lat.) hagen - de unde denumirea orașului Haga (germ.) Gyepü (magh.) în *Magyar Nyelv*, vol. IX, pp. 97, 145, 201, 254, preseka (slv.), ceea ce explică lărga lor răspândire din Silezia și de pe Rin până în răsăritul Europei, în toată perioada de început a evului mediu.
7. M. Stroia, *Considerații asupra toponimului prisacă*, în «Carpica», X-XI, Bacău, 1979, pp. 269-271.
8. K. Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei (sec. XI-XIII)*, Ed. Academiei, 1958, p. 109.
9. Vezi și Maria Holban, *Studii și materiale de istorie medie*, vol. I, 1956, pp. 41-42.
10. *Documente C.*, veacul XIII, vol. II, pp. 377-379; conf și la C.C. Giurăscu, *op.cit.*, p. 196.
11. Un *Cărbunari* în Banat, două sate *Cărbunari* și *Cărbunarii Vechi* în ținutul Cărligăturii, *Cărbunarii Noi* (Iași), *Cărbunărești* și *Cărbunești* (Gorj), *Cărbunari* (Dâmbovița și Ilfov) și alte două sate în sud-vestul Transilvaniei, regiune la care ne referim.
12. C.C. Giurăscu, *op.cit.*, p. 74.
13. Ionel Pop, *Poienița ielelor*, București, 1974, p. 68.
14. M. Stroia, *Modificări în arealul cu păduri...*, p. 298.

Continuitate geto-dacă

de ION IONESCU

În anul 1910, s-a descoperit întâmplător, în comuna Ciolănești din Deal, județul Teleorman, un număr destul de mare de oale de pământ de factură geto-dacică locală. Prin particularitățile vaselor, ca tehnică și formă, ele apar ca una din cele mai reprezentative forme de ceramică din spațiul carpato-dunărean, cunoscută azi sub numele «Ciolănești».

În anii 1964-1965, s-au făcut săpături arheologice sistematice de către arheologii ieșeni în colaborare cu Muzeul de Istorie din Alexandria, sub conducerea profesorului universitar din Iași M. Petrescu-Dâmbovița, care au publicat rezultatele obținute (1). Cu acest prilej s-au mai descoperit și alte oale de pământ lucrute la roată sau cu mâna și «s-a stabilit în mod sigur că vasele dacice descoperite în 1910 provin dintr-un puț votiv, de formă rectangulară și cu ghizduri de lemn». Prin cercetările arheologice întreprinse s-a mai stabilit că pe platforma imediat spre nord de puț a fost o așezare dacică, contemporană în parte cu puțul respectiv care, prin inventarul său cercetat, a fost datat către sfârșitul sec. II î.e.n. și eventual începutul sec. I î.e.n.

Importanta descoperire arheologică ne-a adus la lumină un puț din epoca geto-dacică a sec. II - I î.e.n., când se plasează și domnia lui Burebista, de formă rectangulară și cu ghizduri de lemn, asemenea puțurilor construite din lemn până astăzi pe tot teritoriul României și care ne-a păstrat nenumărate oale în apa lui, dovadă a caracterului său votiv, adică închinat morților pentru potolirea setei sufletelor lor în nemurire. Pe tot teritoriul României se găsesc asemenea puțuri și fântâni cu aceeași semnificație votivă, cum o dovedesc crucile care le străjuiesc cu pomenirea morților cărora li s-au dedicat, ca și păstrarea în apele lor și astăzi a unor oale, ca din epoca geto-dacică a lui Burebista.

Teodor Burada (2) și Simeon Florea Marian (3) au consemnat încă din secolul trecut că una din dorințele lăsate de mulți urmașilor lor era ca după moarte să le facă punți și poduri, puțuri sau fântâni pe la drumuri pentru ca trecătorii, răcorindu-se cu apă, să poată zice «să fie de sufletul celui ce le-a făcut».

Construirea de punți peste ape curgătoare și ridicarea de fântâni sau puțuri a constituit obiectul unui articol al nostru deja publicat (4).

Arătăm de data aceasta cum se face «slobozirea apei» unei fântâni sau a unui puț.

De obicei, o fântână sau un puț se ridică pentru pomenirea unuia sau mai multor decedați până la 40 de zile, eventual până la șase luni sau la un an, de către urmași. Lângă fântâna sau puțul construit se ridică o cruce-troiță, pe care se scrie numele celui pomenit sau ale celor pomeniți. Au loc ridicări de fântâni sau puțuri și în colectiv, de mai multe familii. Atunci toți își trec morții lor pe cruce-troiță, dar în cazul acesta sunt ridicate în afara sorocului rânduind unui decedat (40 de zile, șase luni sau un an). Unii, de obicei cei care nu au urmași, ridică fântâni sau puțuri și în viață, spre a le fi de pomenire după moarte. Se obișnuiește ca pentru respectarea sorocului celui decedat să se «sleiască», adică să se amenajeze o fântână sau un puț, să se curețe de mâl sau impurități și să se facă reparații construcției fântânii sau puțului. Alături de crucea veche a celui care a ridicat inițial fântâna își ridică acum crucea și cel care a renovat-o, cu numele celui ce-l pomenește. Așa se face că lângă unele fântâni sau unele puțuri sunt ridicate mai multe cruci.

Înainte de a se da în folosință fântâna sau puțul, este chemat preotul care sfințește apa, adică face sfeștania.

La sfârșitul slujbei, preotul stropește cu apă sfințită crucea ridicată spre pomenirea celui (celor) răposat (răposați), pe cei prezenți și toți beau din oala sau oalele aduse de cine a ridicat sau amenajat fântâna sau puțul, fiecare spunând: «să-i fie de pomenire lui (N)». Oala sau oalele din care s-a băut apa se lasă ca o jertfă în fântână sau în puț, spre pomenirea celor răposați. Cum vedem, o practică de două mii de ani, din vremea lui Burebista, se păstrează la poporul român până astăzi.

Ce document mai concludent putem avea pentru dovedirea continuității autohtone geto-dacice decât fântânile și puțurile aflate pe tot teritoriul țării lcuite de Români, cu troițele-cruce ce le străjuiesc cu pomenirea numelor celor cărora le-au fost ridicate, și în apele cărora păstrează oale, ca și în vremea lui Burebista, pentru pomnirea celor decedați, care sunt cinstiți și de noi, ca și de Geto-Daci ca «nemuritori»?

NOTE

1. *Cercetări arheologice în așezarea geto-dacică de la Ciolăneștii din Deal, jud. Teleorman*, în «Arh.Mold., VII, 1972, p. 241 ș.u.»; M. Petrescu-Dâmbovița, *Descoperirea de vase dacice de la Ciolăneștii din Deal, jud. Teleorman*, în «In Memoriam Constantini Daicoviciu», Cluj-Napoca, 1974, pp. 285-299.

2. Teodor T. Burada, *Datațiile poporului român la înmormântare*, Iași, 1882, p. 51.

3. Simeon Florea Marian, *Înmormântarea la Români*, București, 1892, p. 399.

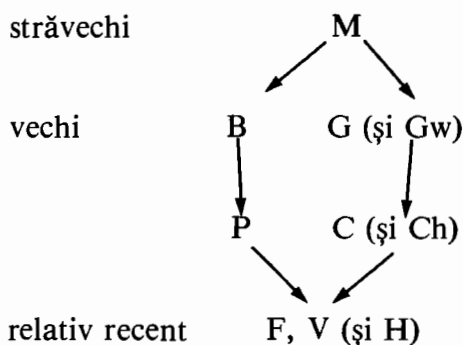
4. I. Ionescu, *Podurile și punțile, datini legate de problema continuității*, în «Noi Tracii», an XIII, septembrie 1984, nr. 118, pp. 8-15.

Etimologia autohtonismului «Mal» și etimologia multiplă a etnonimului «Valah»

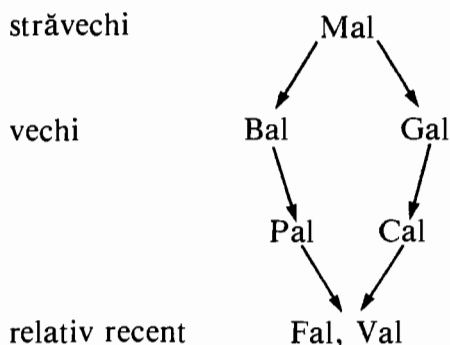
de GEORGE VAIDA și IONEL CIONCHIN

Conform versiunii oficializate de DEX 1975, p. 1006, *valah* este numele dat Românilor de către alte popoare. Cât privește etimologia, aceeași lucrare trimite la slavul *vlahŭ*. În general însă se crede că ar deriva dintr-un *gwallach*, denumire pe care popoarele germanice o dădeau în trecut populațiilor romane, deci și Daco-Romanilor. După părerea noastră, această ipoteză este parțial valabilă, cu precizarea că prin populații romane trebuie să înțelegem pe vorbitorii de galo-romană și că pentru urechile germanice limba vorbită la începuturile mileniului I al erei noastre, de către autohtonii Daciei, era asemănătoare celei din Galia și Belgia, ca urmare a similitudinilor daco-celtice, semnalate atât de Lejan în 1861, cât și de Hasdeu în 1874. Această aserțiune va fi desigur combătută, dar argumentele ce pledează în favoarea ei vor reieși și se vor impune pe parcursul prezentului articol.

De obicei, etnonimele se formează prin adjectivarea unor nume proprii: Roma - roman, Albania - albanez, Holand - olandez, Luxemburg - luxemburghez ș.am.d. Dacă-l vom considera ca atare și pe *valah*, rădăcina etnonimului va fi *val*, pe care-l vom introduce în crono-analizatorul «M»:

ca să obținem:

În latină, rădăcina *val* indica: întărire, tărie, putere, curaj etc., atribute ce se vor găsi și în formele mai vechi rezultate din cronoanaliza lui M, la care vor ajunge pornind de la recent spre străvechi.

Rădăcina *val* ne oferă următoarele derivate în latină: *valenter* (tare, agresiv, puternic), *valens* (tare, puternic, robust), *valentia* (tărie), *valeo* (a fi zdravăn), *valesco* (a deveni tare, a căpăta putere), *valide* (tare, agresiv, zdravăn, adv. foarte, puternic), *vallum* (întăritură), *vallus* (stâlp din întăritură).

Rădăcina *fal* se întâlnește în irlandeză, în care nu există consonanta V, sub formele: *fal* (întăritură, zid), *fala* (feudă de apărare la marginea țării). Aceste forme au existat probabil și în Panonia până la începutul mileniului nostru, pătrunzând în maghiară prin *fal* (perete, zid, comp cu engl. *wall* derivat din lat *vallum*) și *falu* (sat, în sensul de mică așezare întărită).

Rădăcina *pal* se regăsește în cuvintele latine: *palus* (stâlp de întărire de sprijin, a se compara cu *vallus*), *palatum* și sinonimul său *palatus* (clădire întărită cu *palus*), din care derivă actualul *palat - boltă*).

În continuare, *pal* se regăsește și în greaca veche: *palaio* (a lupta, lupta implicând forță, putere), *pale* (luptă), *Pallas*, - *antis* (numele unui gigant), *Pallas*, - *ados* (cea puternică, a doua denumire a zeiței Atena, etimologic provenind dintr-un arhaism grec nemaiauzit, cu accepțiunea de *șanț*). Ca incert se oferă macedon. *Pela* (localitate întărită).

Rădăcina *bal*, cu a modificat în e, se întâlnește în lat. *Belua*, *Bellua* (animal mare), indicând și elefantul, leul, *balena - balaena*, cuvânt de veche origine indo-europeană. *Bal* a intrat și în componența termenilor feudali *bail* și *bailiv* (persoană investită cu putere, guvernator, conducător).

Noi presupunem un dacic *bal* (puternic, căpetenie, șef) în *Decebal*. Mai presupunem prezența acestui dacic *bal* în *balaur*, cu accepțiunea inițială de târâtoare mare și puternică, un *bala-ver - bala-uer - bala-ur*, comparându-l cu germ. *Lindwurm*, în care *Wurm* are accepțiunea de șarpe, vierme, târâtoare și sprijinindu-ne pe cuvintele sanscrite: *bala* (putere, forță, dominație), *bala* (tare, dur, puternic), *balavat* (tare, puternic, mare, agresiv), *balat* (violență), *balista* (cel mai puternic, mai tare), *baliyas* (foarte puternic), *balkasa* (sedi-

ment, grămadă, depunere care se întărește) etc. etc, exemplele din această limbă ridicându-se la câteva zeci.

Kuşano-toharica ne oferă un *balh* (aglomerare, întăritură, cetate, oraş), denumire conferită însăşi capitalei *Balh* a Imperiului Kuşan de la începutul erei noastre. Este poate interesat de semnalat că însuşi termenul latin *vicus* (sat) a avut - într-un preistoric idiom european - accepţiunea de «aglomerare, adunare», ceea ce se demonstrează cu ajutorul irlandezei, în care verbul *figh* se traduce în engleză prin *put together*, adică prin «a pune laolaltă, a pune împreună». De altfel însăşi *figura* are accepţiunea iniţială de alcătuire, fapt recunoscut involuntar când spunem «figura se compune din». Dicţionarul latin-german al lui Kreussler o traduce şi prin *Gattung* (specie, neam, grup), după cum rădăcina *Gatte* are accepţiunea de soţ, adică de cineva care se alătură, se uneşte.

Tot astfel, lat. *civitas* are sensul ascuns de «reuniune, stare împreună», mai bine zis «adunare a celor ce mănâncă împreună». Rădăcina constă, după toate probabilităţile în *cib* din *cibus* (hrană, mâncare). În vremurile omului primitiv, asocierea în grupuri a avut drept cauză şi scop procurarea şi consumarea împreună a hranei. Este drept de presupus un arhaic *cibitas* (grupa celor ce mănâncă împreună, iniţial o familie, apoi o comunitate mai dezvoltată), cuvânt care, prin evoluţia lui B în V, a ajuns să fie pronunţat *civitas*. *Cives* (fost *cibes*) avea accepţiunea de individ, de membru al unei *civitas* şi se regăseşte până şi în sârbo-croatul *čiovek*(om) sau în rus. *ce(v)lovek* (om). Dacă a existat şi în daco-panonă, se pare că a pătruns în maghiară sub forma de *csibész* (a se citi cibès), dar cu conţinutul semantic peiorativizat de la individ la ştrengar, om dubios.

Pentru rădăcina *cal*, latina oferă verbul *callo*, - *are* (a întări într-o funcţie), omonim cu *calo*, - *are* (a chema, a striga, a spune cu vice *tare*). Din primul derivă *callositas* (întăritură, duritate), *callosus* (cu piele tare), *callum*, *callus* (piele întărită, întăritură în pielea unui animal), *calo*, -*onis* (hamal purtător de sarcini *mari* şi grele).

Rădăcina *gal* este prezentă în irlandezul *gailleán* (pasăre mare, a se compara cu lat. *gallina*, *gallus* şi cu rom. *galiţă*, *gaie* etc.), *gal* (ardoare, voinicie, furie în luptă), *galach* (1. om viteaz, răşboinic, viteaz, luptător, 2. înfocat, curajos), *galacht* (ardoare, vitejie), *galanta* (măreţ, frumos, galant). Bretona ne oferă *gwalenn* (1. par, 2. calamitate, nenorocire mare, 3. sceptru, ca simbol al puterii), *gwalennharp* (par de sprijin, de întărire, arac), *galloud* (putere, forţă), *galloudeg* (om voinic, om puternic), *galloudegadur* (împuternicire), *galloudegan* (a împuternici), *galloudegezh* (putere, capacitate de a efectua ceva), *galloudus* (puternic), *gallout* (a putea, a avea putere).

(A nu se cădea în greşeala de a crede că Galii se autodenumeau etnic drept Gali. Au fost numiţi astfel de Romani, fiindcă primele lor contacte cu Celţii au fost răşboinice, deci prin gal-răşboinici. Întâmplător, cuvântul anterior se aseamănă cu galicul *gaul* - cal, care a trecut şi în germană sub forma de *Gaul* - cal. Galii se autodenumeau Gaul - Gal, din care derivă franc. *Gaulois*

(*gal*, deci prevăzut cu *gaul - gal - cal*), precum și *galop* (săritură, fugă de cal), compus din *gal* (cal) și *op* (săritură, sus, deasupra), acesta din urmă fiind înrudit cu germ. *auf*).

Cu unele rezerve, ne referim și la filisteanul *Goliath* (filisteană era o limbă indo-europeană de probabilă proveniență carpato-balcanică), care ar fi putut avea accepțiunea de puternicul.

Ajungem, în sfârșit, la cea mai veche rădăcină, anume *mal*, prin care se confirmă că termenul românesc *mal* (margine de apă) conservă cea mai veche formă, anterioară chiar sanscritului *bal-kasa* (sediment, depunere ce se întărește), căci *mal* reprezintă depunerea de *mâl* (*mâl* pare și poate chiar este înrudit cu *mal*) pe marginile apelor, unde, prin uscarea, se întărește.

Accepțiunea de munte, deal a albanezului *mal* nu infirmă, ci dimpotrivă confirmă aserțiunea noastră, căci atât în Albania, cât și în Dacia hiperboreică munții și dealurile mărgineau apele.

Dacicul *malva* este probabil femininul unui *malv*, provenit prin compri-mare dintr-un *malav*, adjectiv indicând poziția pe *mal*. Sufixul adjectivant *-av* se regăsește în adjectivul *firav* (subțire, slab, plătând ca un fir de iarbă). *Malva* avea probabil accepțiunea de cea de pe mal.

Presupunând că s-a demonstrat conținutul semnatic de tărie, putere, vitejie, duritate în rădăcinile *mal*, *bal*, *gal*, *pal*, *cal*, *hal*, *fal* și *val*, având certitudinea că în Dacia postareliană autohtonii au opus rezistență armată la începutul invaziilor goto-gepide, cunoscând că - în temeiul celor aproximativ 1700 de similitudini daco-irlandeze - în limba dacă s-ar fi putut proceda la adjectivări prin adăugarea la substantive a unor nefixe *ach* (ca în irl. *galach*), evolute în *-ah*, este explicabil că luptătorii autohtoni, care dăduseră piept cu invadatorii germanici, se autodenumeau inițial *bal-ahi*, apoi *val-ahi*.

Este aproape certă și existența în limba dacă a unei vocale intermediare între A și O, păstrată în istro-română și în unele subgraiuri transilvane și bănățene, anume *Ă*. Vocala există și în limbile scandinave, cu care limba dacă are corespondențe pe linie cimbrică. Astfel se explică nu numai evoluțiile Ordessos - Argeș, Aluta - Olt (în alternanță), ci și existența vechiului etnonim din Moldova, *Bolohoveni*. Aici intervin însă și valorile semantice complementare ale rădăcinilor *mal - val*, de aglomerare (ca în toponimul kușano-toharic *balh*), putând da etnonimelor *Boloh* și *Valah* a doua etimologie, respectiv accepțiune, de «aglomerare de oameni, grup de oameni, popor», în sprijinul căreia cităm germ. *Volk* (popor), engl. *Folk* (oameni, popor, familie), rom. *pâlc*, precum și slavul *polc* (ceată, grup). Turcul *buluc* reprezintă, fără îndoială, o manifestare a substratului tracic din Asia Minoră, turca fiind o limbă intens indoeuropenizată, în urma contactelor cu popoarele indoeuropene. Astăzi, gramatica turcă nu face altceva decât să coordoneze un lexic compus din cuvinte indoeuropene, arabe și uralo-altaice. *Buluc*

başa este un comandant de regiment, de grup, de ceată, iar verbul românesc *a (se) buluci*, împrumutat din turcă, are accepţiunea de a se îngrămădi, a se aglomera, a se îmbulzi.

Cu nădejdea că am reușit să oferim o etimologie satisfăcătoare pentru cuvintele *mal*, *balaur*, *valah*, ținem să rectificăm părerea eronată referitoare la etimologia cuvântului german doar omonim cu *Valah* (Român), anume *Wallach* (armăsar jugănit). Acest cuvânt, de asemenea foarte vechi, chiar preantic, a fost preluat de Germani dintr-un substrat proto-tracic sau traco-cimbric pe care l-au găsit în Europa Centrală. Cuvântul se regăsește în irlandeză sub forma de *Ualach* (povară), iar *Capaill ualach* are accepţiunea de cal de povară. În consecință, germ. *Wallach* nu este un «cal provenit din Valahia», cum s-a crezut până acum, ci un cal de valoare mai modestă, nici de prăsilă, nici de călărie, adică un simplu jugan. Derivarea lui *Valah* din *Wallach* face parte din erorile denumite etimologii populare, acerb combătute de lingviști, în a căror capcană cad adesea chiar cei ce le combat.

Formele *blah*, *blac*, *vlah* ș.a. sunt evident derivate tardive ale anticului *balah-boloh*, dar egipteanul *felah* (țăran), menționat, pare-se, de N. Densușianu în *Dacia preistorică*, ar putea proveni din *balah*, căci Popoarele Mării, pornite din zona carpato-pontică, au putut duce cu ele acest cuvânt până în Egiptul antic.

Este regretabil că în DEX, 1975, pp. 366 și 367, s-a recurs la facila și eronata etimologie din bulg. *gligan* (porc mistreț) pentru românescul *găligan* (om sau băiat foarte înalt). *Găligan* are o nuanță pronunțat peiorativă, ceea ce ne îndreptățește să-l comparăm cu sintagma irlandeză *gal eagann* (violent și nesimțit), care este apropiată de *găligan*, atât semantic, cât și fonetic. Mai este de remarcat că româna nu adaugă vocale în interiorul unor cuvinte obținute din alte limbi. Dovadă este latinul *merula* căruia îi corespunde românescul *mier'ălă*, iar din *terrula* (diminutivul lui *terra* - pământ) a rezultat *târ'ălă*, după cum din *turrula* (turn mic) s-a obținut *tur'ălă*. Ca atare, nici *gligan* nu putea evolua în *găligan*, ci eventual invers.

Similitudinile româno-irlandeze dovedesc apartenența tracică a limbii dace de substrat, iar cele cu limbile germanice reduc la ridicol și absurd elucubrațiile neorösleriene privind absența elementului autohton din Dacia în timpul invaziilor goto-gepide.

PELASGI SAU VALAHI

de MIOARA ALECU-CĂLUȘIȚĂ

Cei mai vechi locuitori ai României despre care s-au păstrat știri au fost Pelasgii (1). Despre aceștia Aurel Stoicanu spunea, citând o enciclopedie britanică: «este probabil ca *Pelasgii* să nu fi fost decât *Vlahi* sau păstori valahi care în timpurile antice, ca și în cele moderne, aveau obiceiul de a transhuma în număr mare spre Grecia. Numele n-ar fi decât *Velak-shi*» (2).

Pelasgii au fost, deci, strămoși ai Valahilor. Cum *Valahi* este un nume mai vechi al Românilor, este normal ca limba română, care reflectă multe tradiții din preistorie, să ne ajute să găsim semantica acestor nume.

Terminația *asg* a cuvântului *pelasg* corespunde sufizelor *asc* sau *esc* din limba română. Adăugate la substantive, aceste sufixe formează adjective care indică apartenența la ceea ce indică substantivul. Așa sunt bunăoară: *câmpenesc*, *Laloiasca*, *muntenesc*, *orășenesc*, *românesc*.

Cuvântul *pelasgi* include și fonemul *la*, care apare și în numele mănoasei țări *Larisa*, locuită de Pelasgi (3) și în numele *Latonei*, care era o zeiță pelasgă (4) și în numele *Va-la-hilor*.

Într-o inscripție de pe un altar ridicat pe teritoriul Histriei la 237 e.n., se spune că a fost ridicat de «cives romani et lai...» împăratului Maxim Tracul (5). Acești *Lai* nu puteau fi decât pământeni localnici.

Lai este inclus și în umele *Gabhalailor*, tribul beduin care descindea din Dacia duși de împăratul Justinian ca să apere Mănăstirea Sfânta Ecaterina din Sinai (6). Se spune că Gabhalaii au păstrat prin tradiții știrea că au fost aduși din țara *Llah*. Sextil Pușcariu, după o mărturie din secolul XVII, arăta că o parte din Istro-Români s enumeau *Lahi* (7).

Grecii spuneau că Pelasgii erau oameni născuți din pământ (Aeschyli Supliuces, Pausaniae Descriptio Graeciae, Dionysii Halicarn. Antiq. Rom. ș.a.) (8). Este deci posibil ca *la* să introducă sensul: legat de pământ, iar *lasci* și variantele *lahi*, *lai* să însemne ai pământului, adică pământeni, localnici.

În *Iliada* se arăta că pentru întărirea unui legământ între Ahei și Troieni s-a sacrificat un miel alb soarelui și o mioară neagră pământului, invocând și pe Zeus de pe muntele Ida (9), zeu care corespundea lui Saturn-Zalmoxis (10). Mieii au fost uciși astfel încât sângele lor să curgă pe pământ și nu au fost arși.

Acest obicei aruncă o lumină stranie asupra baladei românești *Miorița*, deoarece ciobanul, care trebuia să moară sau să fie sacrificat lui Zalmoxis

(11), era prieten cu Miorița *laie*, oaia neagră care ar fi putut fi sacrificată Gacei, pământului. În acest context, *laie* înseamnă nu numai neagră, ci sugerează și pământul negru căruia îi era dedicată oaia.

Fonemul *la* sau numai sunetul *l* apare la unele cuvinte românești vechi cu sensul: legat de pământ. Bunăoară, se poate presupune că strămoșii -poate chiar Pelasgii - au considerat calea ca o cantitate (fășie) de pământ, lanul ca o întindere de pământ care curge, oala ca o unitate confecționată din pământ, valea ca pământul pe care curge ceva. La fel cuvintele *lăcaș, mal, olat, plai, sălaș, ulcior* ș.a. au un sens legat de pământ.

Un argument puternic pentru a considera că rădăcina *la* sugerează pământul sunt tradițiile indiene-yogine după care *lam* este mantra pământului (12).

În decursul timpului, unele rădăcini de cuvânt își îmbogățesc sau își schimbă sensul, fără ca să dispară cuvintele create pe baza lor. Deoarece pământul era negru sau poate și pentru că animalele destinate să fie sacrificate pământului erau negre, rădăcina *la* a început să sugereze și negru. În limba română s-au păstrat cuvintele *laie-neagră* (numai pentru oi) și *bălan, balaie* însemnând ne-negru, de culoare deschisă. În limba aromână *laiu* și *laie* înseamnă negru, respectiv neagră. Există cuvinte asemănătoare tot cu înțeles de negru și în limba elenă.

Astfel, Pelasgilor și apoi Valahilor li s-a asociat culoarea neagră. Turcii numeau Țara Românească Kara-Iflak, iar Moldova Kara-Bogdan. În Cronica lui Fazelullach Rașid de la anul 1303 Românii din părțile de sud ale Carpaților erau numiți Kara-Ulaght, adică Valahii negri (13). În fapt Valahii nu erau negri, dar numele le arăta culoarea neagră.

În Dicționarul român-român se spune că *la* indică un raport de loc, timp sau scop. Se poate presupune că acest sens a apărut datorită faptului că primele referiri s-au făcut în raport cu pământul. Cuvintele românești *labă, lat, latură, lung* ș.a. ar putea ilustra aceasta. În momentul în care utilizarea lui *la*, pentru indicarea unui raport de loc, timp sau scop s-a generalizat, sensul introdus de *la* a devenit ambiguu. Pentru a evita aceasta, sensul vechi legat de pământ a trebuit să fie sugerat de alte foneme, dar cuvintele deja create s-au păstrat.

În limbile slave, silaba care sugera pământul a avut o evoluție asemănătoare.

Avesticul *zam* însemna pământ, iar în instriptiile funerare greco-frigiene din Asia Mică pământul era numit *zemelô* (14).

În limbile slave, care au moștenit pentru pământ aceeași rădăcină ca în avestă și frigiană, *za* indică un raport de timp, loc sau scop, traducându-se, în unele cazuri, cu *la* românesc. Pentru pământ corespund cuvintele: bulgară -*zemia, zemaia*, cehă - *země*, polonă - *ziemia*, rusă - *zemlia*, sârbo-croată -*zemlja*. În cazul limbilor slave, în cuvintele legate de pământ rădăcina *za* n-a despărut, ci numai *a* a fost alterat în *e*.

În legătură cu presupunerea că popoarele germanice ar fi dat strămoșilor noștri numele de Valahi, este de remarcat că și în limba germană fonemul

la introduce sensul de pământ în *Land*.

În concluzie, este de presupus că *Lasci*, *Lahi*, *Lai*, care intră în alcătuirea unor nume purtate de strămoșii noștri, au fost inițial adjective cu sensul de ai pământului, deci oameni ai pământului românesc, pământeni, localnici, care păstrau tradiția că nu au venit de aiurea (15).

NOTE

1. Nicolae Densușianu, *Dacia preistorică*, Intrepr. Arte grafice Carol Göbel și Rasidescu, București, 1913, pp. 25-26.
2. Aurel Stoicanu, *Limba română, mamă a latinei. Ipoteză în subsidiar*, în «Noi Tracii», 1986, iulie-august, pp. 4-11.
3. Homer, *Iliada*. Traducere de George Murnu. Ed. Univers, București, 1985, cântul I, 830, p. 93.
4. N. Densușianu, *op.cit.*, p. 80.
5. Album de documente alcătuit de Direcția generală a Arhivelor Statului, București, 1981, p. 36.
6. Iosif Constantin Drăgan, *Lai, Românii din Sinai apărători ai Sfintei Ecaterina*, în «Noi Tracii», 1985, septembrie, pp. 1-2.
7. Alexandru Madgearu, *I Valacchi del Sinai*, în «Noi Tracii», 1986, martie, pp. 1-4.
8. N. Densușianu, *op.cit.*, p. 26.
9. Homer, *op.cit.*, cânt III, 100, 290, pp. 99, 105.
10. N. Densușianu, *op.cit.*, pp. 230-231.
11. Nicolae Boboc, *Motivul premioritic în lumea colindelor*, Ed. Facla, Timișoara, 1985, pp. 210-211.
12. Sergiu. Al. George, *Limbă și gândire în cultura indiană*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, figura Mūladhāracakra după p. 160.
13. N. Densușianu, *op.cit.*, pp. 908-909, 982.
14. Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Gengis-Han*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 59.
15. M. Alecu-Călușuță, *Încercări de a stabili originea numelui Dacia*, în «Noi Tracii», 1988, martie, pp. 22-23.

CONTRIBUȚII LA GEOGRAFIA ISTORICĂ A TRANSILVANIEI

de FLORIN OLTEANU și PETRE CÂRSTEA

V. Pârvan, folosind toponimele, hidronimele și onomastica, a explicat peremptoriu expansiunea getică (1).

O lucrare de referință în domeniul geografiei istorice oferă în mod generos Popescu Spineni, punând la dispoziție documente inedite ce se referă la țara noastră din antichitate până în prezent (2). În cadrul acestei discipline, cercetările referitoare la geografia mitului și topografia totemică (3), istorică, arheologică și etnografică, având capacitatea de a semnala informații pri-

mare referitoare la cultura, civilizația, vechimea și continuitatea strămoșilor primesc funcție cognoscibilă și axiologică.

Platon din Cratylus (4) statuează funcția documentară a etimoanelor primare, denumirilor și numirilor primite din originea timpurilor.

Toponimele, hidronimele și onomastica din țara noastră, făcând parte dintr-un limbaj a cărui matrice stilistică o identificăm în anticul primitiv geto-dac, funcționează după aceleași legi de conservare a limbajului (5).

M. Heidegger (6), revelând limba ca loc de adăpost al ființei și lăcaș de esență a omului, sugerează posibilitatea studiului civilizațiilor și al profunzimilor anticului strămoșesc, pentru identificarea «Sofiei», cu ajutorul limbajului conservat, respectiv cu ajutorul toponimelor și hidronimelor. În cadrul unei opere hermeneutice referitoare la spiritualitatea Geto-Dacilor, investigând semantica mitologică a toponimelor și hidronimelor, folosind și metoda cartografiei comparate în viziune sistemică și structuralistă, am obținut informații primare referitoare la strămoșii noștri geto-daci și dacoromani.

Cercetările au fost făcute în perioada 1976-1980 și finalizate în 1981. Onestitatea și rigoarea științifică ne-au impus publicarea parțială a rezultatelor (7). În prezent considerăm util să dezvăluim o parte din rezultate. Semnalăm și propunem, ca imperativ al cercetării geografiei istorice, apariția unei noi direcții de cercetare *Taxonomia toponimelor și hidronimelor*.

Taxonomia toponimică, care extrapolează principiile de lucru ale taxonomiei biologice și ale celei etnologice, stabilind vechimea și continuitatea fenomenului cercetat, oferă informații directe despre vechimea și continuitatea purtătorilor acestui limbaj.

În procesul instructiv educativ, N. Iorga a acordat deosebită atenție rolului profesorilor în educația istorică și în acest sens funcția geografiei istorice are un areal foarte vast.

Informațiile oferite de geografia istorică pot contribui la inițierea unor cercetări istorice și arheologice, dar și la dezvoltarea unor ramuri ale turismului cultural și elitar.

Scopul și economia discursului ne impun să prezentăm rezultatele parțial și în sinteză.

Tomoponimul *Om*, indoeuropean, identificat de noi pe hărți și în teren, în cel puțin 25-30 denumiri oronimice, prezent în tot arealul geto-dacic, supus investigației hermeneutice, dezvăluie informații referitoare la gândirea uraniană, unitatea spirituală și continuitatea strămoșilor noștri.

Gândirea mitico-cosmogonică a anticului primitiv oferea exclamației sacre *Om* capacitatea de a oferi inițiatului devenit epopt energia necesară devenirii întru Sofia și intrării în rezonanță cu armonia cosmică. Toponimele *Om* din habitatul geto-dac corespund unui sistem sofianic la care am identificat și o structură de mit, prin permanența în cadrul fiecărui nod orografic *Om* a denumirilor de Sfinx, Babe și Tâmpa.

Baba face parte din etimoanele primare și în polisemia sa încifrează pe «respectat-venerat». Geomorfologii îl utilizează pentru a desemna un proces geomorfologic de exocarst, exemplul oferindu-ne Babele din Bucegi.

Denumirea nu este de natură livrescă și nici contemporană, fiind preluată din teren de la localnicii ce au conservat-o, făcând parte din arheme și miteme. Sensul conotativ al etimonului decodat ne informează că este posibil ca în anticul primitiv sub efectul litholatriei și animismului, Babele să fi avut funcții în cadrul unor scenarii de inițiere în mistere.

În anticul primitiv statuia zeiței Cybela era o piatră neprelucrată cu unele proprietăți magnetice sau radioactive.

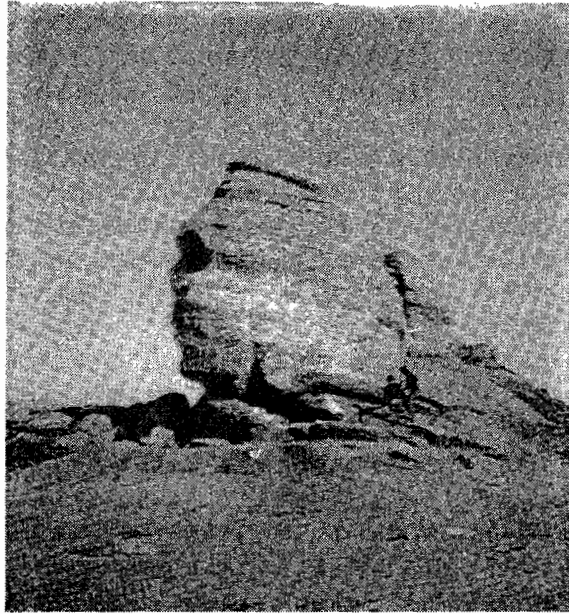
Babele, în Munții Bucegi

Sfinxul, în tăcerea lui de piatră, a străbătut milenii în arealul Egiptului și în spațiul tracic, pentru a depune mărturie referitoare la apartenența Geto-Dacilor la orfism și prin orfism la Sofia și Ființă.

Prezența lui pe crestele Carpaților, Munții Carpilor, și a sensurilor conotative primare ale simbolurilor imaginii iconice a Sfinxului în arhetipurile basmelor, baladelor și tradițiilor (purtătoare de mesaje arhetipale) garantează continuitatea, accesul poporului român la Sofia, la Ființă. Subliniem că posibilitatea Sfinxului de a depune mărturie nu este o aserțiune retorică.

Modul cum poporul a realizat accesul la Sofia și Ființă și cum l-a conservat este o problemă subtilă și ezoterică și nu ne-am propus a o dezvălui în cadrul acestui demers.

Toponimul *Cara(iman)* este compus din două etimoane grecești ce se

Sfinxul, monument natural în Munții Bucegi

traduc liber prin «magie păgână», informându-ne că, la venirea Turcilor pe aceste meleaguri, în arealul respectiv se mai paracticau mituri sau mistere păgâne la Geto-Daci.

Toponimul *Tâmpa* l-am identificat în cel puțin 40-50 de denumiri dispersate într-un sistem, ce arată că unde se află denumirea *Tâmpa* apare și Omul, Sfinxul sau Baba. Toponimul *Tâmpa* conservă informații referitoare la practicarea de către strămoși a cultului lui Kronos, zeul timpului, semnalat și de Mnaseas, care afirma că «Dacii îl cinstesc pe Zalmoxis, care la Greci corespunde lui Kronos».

Diodor din Sicilia (8) menționează existența unor toponime de Kronios, ce semnificau înălțimi cu altare în cinstea lui Kronos, confirmat și de Pausania (9). Romanii au sincretizat pe Kronos cu Saturn și este posibil ca toponimul de *Tâmpa* să provină din *Tempus*, confirmând fenomenul latinizării. Onomasticul *Tempea*, ce provine de la totem și semnifică «conșacrat lui Kronos», conservă mai bine acest mesaj diacronic transmis de către mit.

Onomasticul *Scorilo* a fost acceptat de către cercetarea specializată ca fiind de origine dacică. Tatăl lui Decebal s-a numit Scorilo.

Toponimul, ce semnifică «stâncă adâncă, greu de escaladat», l-am identificat în Muntele Mic (Piatra Scorilo), Munții Făgărașului (la Scorile), Suhardului (între Scorile), Rodnei ș.a.

Toponimul *Bratila*, compus din radicalul *Br-*, ce semnifică zeul suprem din perioada dendolatrică, Bradul, și particula *tila*, ce semnifică magnific, îl găsim dispersat în tot spațiul montan. În Prislop, găsim Vârful Brătilla, în Făgăraș, între Brătile ș.a.

Toponimul *Târș* îl recunoaștem fără efort în simbolurile lui Dionysos, zeu trac. Prezența lui în 50-60 de toponime atestă practicarea de către strămoși a cultului lui Dionysos, oferind dovezi referitoare la continuitatea Românilor.

C. Daniel traduce numele tribului Agathârșilor ca însemnând purtători de Târș, informația devenind un instrument de cercetare.

Toponimul *Nedeia* îl găsim în 30-40 de denumiri, indicându-ne peste milenii locurile unde Geto-Dacii practicau misterele unor culte de inițiere în păstorit. Nedeile se mai practică la Bran, în Munții Sebeșului, Parâng, Vrancei, Apuseni, Rodnei ș.a.

Toponimul *Scaunul Zeului* este un oronim, cu o largă circulație și funcție activă în evul mediu, impunându-se la Maghiari și Sași, care îl utilizează în documentele de cancelarii din sec. XII-XIII și în continuare. C. Daniel semnaleză obiceiul anticilor de a construi temple și altare unor zei protectori cu o funcție apotropaică, pentru o zonă geografică limitrofă, respectiv un Olimp local, ce se numea «Scaunul Zeului» (10). Pausania semnaleză obiceiul anticilor de a tăia scaune în strâncă pentru zei (11), iar Evhemer din Messina descrie o astfel de reședință a zeului numită «Scaunul lui Uran» (12). Plecând de la aceste considerente, am identificat un număr de 25-30 de toponime derivând din *Scaun*, în toată țara, demonstrându-se organizarea spirituală și administrativă pe «scaune» a Geto-Dacilor și Daco-Romanilor. Într-un demers hermeneutic, investigând heraldica țărilor românești, semnalăm această descoperire făcută în urma investigației toponimelor și folclorului (13), lucru confirmat și de acad. Ștefan Pascu prin documente istorice. Noi semnalăm că în heraldica Sașilor din Transilvania apar aceste «scaune» și nu orașe săsești, cum se susținuse anterior. Thomas Negler confirmă în mod erudit ipoteza noastră, argumentând că este posibil ca în germana veche *burg* și *berg*, având rădăcină comună, să fi fost utilizate polisemantic (14). Cercetătorul de naționalitate germană subliniază apariția în documentele de epocă (sec. XII-XIII) ale Maghiarilor și Sașilor, când aceștia încă mai afluiău, a denumirii de «Scaune» ca formă de organizare teritorială administrativă. Se știe de altfel că orice nou venit într-o țară locuită este obligat să se conformeze unor legi locale, cutumiale, cu putere de conservare, dacă dorește să supraviețuiască. Astfel putem adăuga o nouă mărturie pentru a demonstra că la venirea Sașilor și Maghiarilor în Țara Transilvaniei populația locală daco-romană era organizată spiritual-administrativ pe scaune.

În documentele cartografice din evul-mediu ale Țării Transilvaniei se găsesc toponimele *Poienile sacre* și *Dumbrăvile Sacre*, unele denumiri perpetuându-se și apărând pe hărți contemporane. C. Daniel semnaleză existența lor la antici și în special la Fenicieni (15), dar se știe că și Români aveau astfel de «Poieni sau Dumbrăvi sacre».

Denumirea de *Transilvania* se traduce în mod unanim acceptat prin *Țara de dincolo de păduri*, cu sens social, istoric și demotic. Acceptând că această denumire este arhetipală și preluându-l pe Platon (16), rezultă sine qua non că încifrează în polisemia sa un sens conotativ a cărui paradigmă nu

trebuia dezvoltată decât inițiatorilor.

Mircea Eliade, în *Limbajele secrete ale Asiei* (17), informează despre practica anticilor de a folosi polisemia limbajului, acordând gir ipotezei noastre. Coroborând sensurile conotative ale toponimelor decodate cu paradigmele unor mesaje arhetipale din balade, basme și tradiții, denumirea de Transilvania, supusă unei cercetări hermeneutice, sugerează că în acest habitat s-a desfășurat o bogată și intensă viață spirituală, fiind o «țară a zeilor silvani». Zeii silvani au fost zei romani, fapt ce demonstrează că aici au fost Champs Elisées ale Dacilor.

Denumirea aduce informații despre procesul de romanizare, despre continuitatea populației și despre posibilitatea ca în această zonă Geto-Dacii să fi avut mormintele strămoșilor. Propunem cercetării arheologice, sub formă de ipoteză, că această necropolă se găsește la izvoarele Oltului și Mureșului, hidronime dacice și sacre, ca și Istrul. Existența acestei zone de morminte strămoșești pune capăt discuțiilor neprincipiale, iredentiste, șovine, deoarece ele nu pot fi ignorate, ci asigură urmașilor legitimi dreptul de a le revendica.

Pentru catagrafierea comparată am utilizat documentele editate în perioada 1950-1960 de proiecția Gauss și pe cele editate în perioada 1925-1936 de proiecția austriacă Lambert, în total 5400 planșe.

Din traducerea toponimelor și hidronimelor din limbile germană, maghiară, slavă, turcă din vechile documente și compararea lor cu denumirile traduse, transliterate, netraduse sau cu vechile denumiri românești au rezultat un număr de cel puțin 400 de denumiri, dintre care 300 în Transilvania, omise sau alterate până la a nu mai recunoaște sensurile primare. Dintre acestea, cel puțin 70-80 (dintre care 50-60 în Transilvania) indicau prezența unor cetăți (18). În noile documente au mai fost omise denumiri ce sugerau prezența mineralelor, cu conținut de aur, argint, cupru.

În Pasul Giuvala (Bran) există vestigiile unei cetăți construite de cavalerii teutorni, iar cercetarea stratigrafică a semnalat și un castru roman. Cetatea se numea *Cetatea Neamțului* și a fost publicată de Tocilescu, trecută în documentele cartografice vechi și omisă în cele actuale.

La Peștera Ialomiței a existat un schit ce s-a numit *Schitul Peștera Decebal*, care a ars. S-a construit un nou schit la 500m est, care în documentele noi se numește Schitul Peștera Dealului. Denumirea de Schitul Peștera Decebal a fost primită într-un act de danie pe timpul lui Mihnea Vodă, în sec. XVII, excluzându-se cauzele aleatoare sau de conjunctură.

În Masivul Sureanu, actualul Vârful Jigorul Mare s-a numit *Zigurel*, sugerând posibilitatea existenței unui zигurat.

La 10 km nord de localitatea Ghimeș Făget există oronimul *Bolovăniș*, ce s-a numit Balvanyoș și care tradus liber semnifică «loc idoli». La 3 km nord de aceeași localitate, a existat Balvanyoșpatak, ce se traduce liber prin «pârâul cu idoli».

Dealul Cetății este o înălțime de 7 km, la vest de localitatea Măieruș, în partea de nord a văii Bogății, care s-a numit *Burg Berg*, iar în prezent nu mai

are nici-o denumire. Este posibilă existența unei cetăți.

Castelul Turcului se află pe o înălțime la 1 km vest de Bran.

Cetatea pe înălțimea Tâmpa, construită de cavalerii teutoni peste o cetate dacică, nu este indicată în noile documente.

Dealul Capelei - înălțime pe Tâmpa, atestată în documente istorice și cartografice cu toponimul de Kapellen Berg.

Vârful Varna din Masivul Postăvarul poate indica prezența unor vestigii, admitând că este o transliterare a lui *Var*, ce înseamnă cetate.

Castel, pe înălțimea Vârful Lerma, la 1 km nord-vest de localitatea Vama Buzăului, transcalculat de pe o hartă din sec. XVIII.

Județul Covasna. Eruditul om de știință Szekely Zoltan și colectivul său de cercetare, utilizând stratigrafia, a reușit să identifice sub cetățile stabilite din evul mediu cetăți geto-dace, ce atestă fenomenul de continuitate în zona respectivă. Procedeele se impune a fi extinse.

Loc de idoli, pe înălțimea de la 8 km vest de localitatea Biczad, unde sunt vestigiile antice și ale evului mediu și care se numește Balványos. Cu toate că denumirea este maghiară, idoliile sunt geto-daci.

Pârâul Cetății de Piatră, în prezent Pârâul Pietriceni (19), la 2 km sud-vest de localitatea Sânzieni, unde deja au fost descoperite vestigiile antice. Denumirea localității Sânzieni este compusă din două etimoane ce semnifică prezența în antichitate a unor zeități cu funcții apotropaice. La hidronimul *pârâul Pietriceni*, transformat din *Pârâul Cetății de Piatră*, se observă raversarea forțată a sensului.

Vârful Cetății, la 2 km est de localitatea Araci, în dreapta comunicației Bod-Vâlcele, în documentele vechi s-a numit var.h.

Județul Harghita. Am identificat un număr de 38 de denumiri omise sau alterate, din care redăm:

Cetatea Filipe, pe înălțimea la 2 km nord de localitatea Subcetate;

Piatra Altarului, pe înălțimea de la 6 km nord-est de localitatea Căpâlnița;

Muntele Ruină, la 12 km nord de localitatea Căpâlnița, sugerând existența unor ruine de cetate;

Înălțimea cu numele *Vârful Strămoșesc*, la 6 km sud de localitatea Bezid, iar pe înălțimea de la 4 km vest de localitatea Mărtiniș se află *Cetatea Bădeni*.

Muntele Păgânilor, la 6 km nord est de localitatea Frumoasa. Pe acest munte se poate identifica și *Cetatea Păgânilor*.

Județul Mureș. Din totalul de 23 de denumiri omise sau alterate redăm următoarele:

Scaunul Zeului, un oronim la 7 km nord de localitatea Bistra Mureșului, semnificând loc pe care au fost construite temple și altare în cinstea unui zeu cu funcții apotropaice.

Cetatea Neînvinșilor o putem identifica pe o înălțime la 2 km nord de localitatea Jabeșița.

Eroul Soarelui este o înălțime la 2 km vest de localitatea Archita, care s-a numit *Sonne Held*; în prezent nu are nici o denumire.

La 2 km est de localitatea Saschis, se află zidurile unei cetăți ce se văd de la distanță, și care s-a numit *Riesenburg*, necartată.

Județul Cluj-Napoca.

Muntele Cetății Belu, la 2 km nord-vest de localitatea Unguraș, care s-a numit *Fundul Cetății de Idoli*. Privind harta vechii Dacii, Munții Carpați apar ca zidurile unei cetăți (cf. Bălcescu), unde s-au descoperit cetăți dacice și daco-romane, idoli, tezaure (în cea mai mare parte duse la Viena și Budapesta), putem realiza că denumirea de *Fundul Cetății de Idoli* nu este aleatoare.

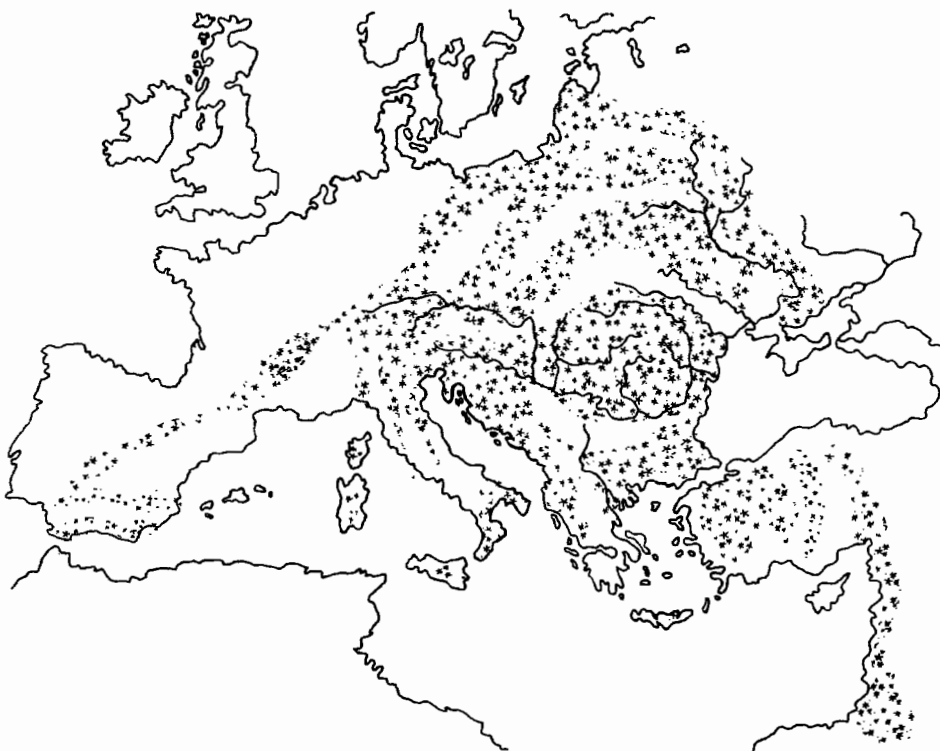
Cu toate că unele denumiri de idoli sunt în limba maghiară, se exclude posibilitatea de a fi ai strămoșilor lor, deoarece Maghiarii s-au creștinat sub Arpad (marea șansă istorică) la 1.000 e.n. și nu se poate admite că ei au trimis aici păgâni, când este cunoscut că agresiunea maghiară a fost o manevră a catolicismului, după schisma din anul 1054. Reducând teza la absurd și admitând că au fost și păgâni, idolii datează cu cel puțin o mie de ani dinaintea intrării nu a Maghiarilor, ci a Hunilor în istorie. Toponimele și hidronimele originare maghiare nu intră într-o structură de mit sau organizare sistemică maghiară medievală.

În concluzie, studiul geografiei mitului, a tradiției și folclorului afirmă lipsa elementului alogen, demonstrând și sub acest aspect independența Țării Transilvaniei față de populațiile ce au afluît diacronic și unitatea spirituală a tuturor Românilor.

NOTE

1. Vasile Pârvan, *Getica*, Editura Meridiane, București, 1985, pp. 135-170.
2. N. Popescu-Spineni, *România în izvoare cartografice și geografice*, Editura Enciclopedică, București, 1978.
3. C.L. Strauss, *Gândirea sălbatică*, Ed. Științifică, București, 1978, p. 325.
4. Platon, *Opere. Vol. III Cratylus*, Ed. Științifică și Enciclopedică, pp. 137-222.
5. L. Blaga, *Trilogia culturii*, București, 1944, pp. 144-145, 317-400.
6. M. Heidegger, *Originea operei de artă*, Ed. Univers, p. 364.
7. Florin Olteanu în Revista «Astra», 1982, nr. 9, p. 12.
8. Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, Ed. Sport-Turism, București, 1981, p. 238.
9. Pausania, *Călătorie în Grecia*, Ed. Științifică, 1974, pp. 108, 465-467.
10. C. Daniel, *Civilizația sumeriană*, Ed. Sport-Turism, 1983, pp. 83-87.
11. Pausania, *op.cit.*, p. 108.
12. N. Densușianu, *Dacia preistorică*, Ed. Meridiane, 1986, pp. 198, 504-517.
13. Fl. Olteanu, *art. cit.*
14. T. Negler, *Istoria Sașilor din Transilvania*, Cluj-Napoca, 1981.
15. C. Daniel, *Civilizația feniciană - în texte*, Ed. Sport-Turism, p. 216.
16. Platon, *op.cit.*
17. M. Eliade, *Limbașele secrete ale Asiei*, București, 1934, pp. 14-70.
18. Pausania, *Călătorie în Grecia*, vol. II, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 92.
19. cf. Aluta, editată de Muzeul din Sf. Gheorghe, nr. VIII-IX. Studii și comunicări din 1976-1977, pp. 11-25.

SPAȚIUL TRACIC

«Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume, după cel al Indienilor» (*Herodot*)

CUPRINSUL

Prof. Dr. Mircea Stoia, <i>Rolul și importanța pădurii în păstrarea ființei noastre naționale pe meleagurile sud-vestice ale Transilvaniei</i>	1
Ion Ionescu, <i>Continuitate geto-dacă</i>	7
George Vaida și Ionel Cionchin, <i>Etimologia autohtonismului «Mal» și etimologia multiplă a etnonimului «Valah»</i>	9
M. Alecu-Călușită, <i>Pelasgi sau Valahi</i>	14
Florin Olteanu și Petre Cârstea, <i>Contribuții la geografia istorică a Transilvaniei</i>	16

NOI TRACII

Redacția: Via Larga, 11 - Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunto
Direz. Foro Traiano 1/A, Roma - Reg. Trib. Roma n. 17282 del 31.5.78 e del 3.6.1988
Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo terzo (70%)